

Reabilitarea vocațională în context european – programul FORMINSER. I.

Nr.4/2000 | Autor: Mircea LĂZĂRESCU, Daniel CIUMAGEANU, Ovidiu STURZ, Monica IENCIU, Lucian ILE, Cristina GEORGESCU, Marc GARCET, Dimitris KANDILIS

Cuvinte cheie: egalitate de șanse, persoane defavorizate, reabilitarea vocațională

ABSTRACT

Programul FORMINSER reprezintă rezultatul unei colaborări între trei parteneri europeni (Belgia, Grecia și România) în privință reabilitării vocaționale a persoanelor defavorizate. Desfășurat în perioada 1999-2000, acest program pilot a avut ca principale obiective promovarea accesului la formare profesională și non-discriminarea persoanelor cu dizabilități în privință obținerii unui post de muncă. Meritul acestui program este acela al sublinierii diversității culturale și de intervenție în contextul unui demers metodologic comun, diversitate manifestată în alegerea beneficiarilor și activităților formative. Rezultatul programului s-a concretizat în reinserția profesională a unui număr considerabil de beneficiari, aceștia constituindu-se că adevărate modele umane pentru comunitățile din care au provenit.

INTRODUCERE

Contextul european actual în ceea ce privește politicile sociale promovează egalitatea de acces la formare inițială și continuă pentru persoanele dezavantajate. Din rândul acestora, persoanele cu dizabilități psihice constituie o categorie care intră din ce în ce mai mult în atenția politicilor comunitare. O reintegrare profesională reală a acestor persoane este un deziderat spre care tind structurile comunitare moderne (pentru o sinteză în domeniul reabilitării vocaționale pentru persoanele cu probleme severe de sănătate mentală, vezi Ciumăgeanu, Ile și Sturz din acest număr al revistei).

PREMISE ALE PROGRAMULUI

Inițiativă Comunității Europene pentru programe vocaționale are printre populațiile țintă și persoanele defavorizate. Proiectul FORMINSER este rezultatul colaborării a trei parteneri europeni în cadrul de inițiativă oferit de programul Leonardo. Acest program reprezintă un proiect pilot de formare organizată a persoanelor cu dizabilități psihice cu scopul de a deveni agenți de inserție și de formare. Dezideratele proiectului pot fi sintetizate după cum urmează:

promovarea accesului la formare inițială și continuă;

non-discriminarea în ceea ce privește accesul persoanelor cu dizabilități psihice la locuri de muncă valorizante și calificate; depășirea condiției sociale a persoanelor cu dizabilități psihiatrice prin reinserție vocațională și prin asistență din partea structurilor comunitare.

OBIECTIVELE PROIECTULUI

Centrat pe lupta împotriva excluderii sociale, proiectul FORMINSER este o acțiune-pilot care își propune două obiective:

promovarea egalității accesului la formarea inițială și continuă pentru persoanele dezavantajate de factorii de școlarizare insuficientă, socio-economici, geografici, etnici sau datorati dizabilității fizice sau mentale;

non-discriminarea în ce privește accesibilitatea persoanelor cu handicap la locuri de muncă valorizante și calificate.

Aceste obiective generale au fost operaționalizate prin enunțarea obiectivelor specifice, după cum urmează:

formarea profesională a cel puțin 12 persoane cu statut precar, de către fiecare partener, în domenii adaptate nevoilor identificate pe plan local;

la sfârșitul formării, inserția a cel puțin 5 din aceste persoane în structuri organizaționale locale;

schimbul de metodologie dintre parteneri;

crearea unui produs de formare transferabil (elaborarea unui manual), cu punerea în evidență a „bunelor practici” inspirate din experiență provenită din cele trei regiuni diferite.

PREZENTAREA GENERALĂ A PROIECTULUI

Partenerii programului FORMINSER sunt reprezentați de asociații non-guvernamentale care acționează în domeniul sănătății mintale și a asistentei persoanelor defavorizate. Partenerul belgian (AIGS – Asociația Interregională de Îndrumare și Sănătate) este prezentat pe larg în acest număr al revistei (Garcet, 2001). În Grecia, cea care s-a angajat în proiectul FORMINSER este Societatea Tessaliană pentru Sănătate Mintală, Tratament și Reabilitare (THEPSYPA). Această asociație a fost fondată în anul 1991 și are ca misiune favorizarea reinserției sociale și profesionale a persoanelor cu probleme psihice,

handicapate sau defavorizate. Pentru aceasta, THEPSYPA dispune de structuri de îngrijire, centre de locuit, apartamente protejate, un centru de zi, un staționar pentru consultații, un serviciu de cercetare medicală și de formare, o unitate mobilă, structuri de educație profesională și de orientare profesională și de o unitate productivă. În România, parteneri în program au fost Asociația Psihiatrică din Timișoara și Asociația „Armonia“.

Populațiile țintă au fost diferite în funcție de parteneri, iar activitățile propuse de fiecare organizație sunt conforme cu nevoile identificate pe plan local.

ASPECTE METODOLOGICE

ALE INTERVENȚIILOR ȘI EVALUĂRIILOR

Programul FORMINSER este rezultatul unei munci de doi ani (1999-2000) a celor trei echipe naționale, colaborarea concretizându-se prin elaborarea unei metodologii comune de evaluare și acțiune și prin evidențierea unor elemente pragmatice de eficiență. Produsul final al programului constă în elaborarea unui manual de bune practici, care vă fi publicat în ediție trilingvă sub egida Comunității Europene (Directoratul General de Educație și Cultură al Comisiei Europene, supus publicării). Etapele de desfășurare a programului au fost următoarele:

Identificarea nevoilor locale, selecția participanților și constituirea echipelor de formare și intervenție – profilul populațiilor de beneficiari pentru cele trei țări este rezultatul unei prealabile cercetări a nevoilor de programe și servicii identificate de cei trei parteneri. Partenerul belgian a ales în final că populație țintă persoane cu un statut precar care lucrau deja în structurile asociației în posturi de joasă calificare, partenerul grec a identificat în comunitatea locală un eșantion de populație care nu beneficia de servicii de orientare vocațională, iar partenerul român s-a centrat pe persoane cu dizabilități psihice severe din rândul membrilor asociației „Armonia“ – vezi și articolul următor. Cu privire la tematica formării, aceasta a corespuns identificării unor posibile direcții de dezvoltare ale celor trei parteneri – echipa belgiană și-a centrat atenția pe calificarea unor angajați pentru a deveni tutori sau agenți de reinserție profesională pentru beneficiarii asociației, partenerul grec s-a concentrat mai degrabă pe reinserția profesională corespunzătoare nivelului de pregătire a beneficiarilor programului, iar echipa română a optat pentru programe de formare pre-vocațională în 4 domenii considerate de viitor (chiar și că posibilitate de angajare în structurile asociației), respectiv un atelier de croitorie,

unul administrativ-gospodăresc, un atelier de creație-artizanat și unul de secretariat informatizat. În finalul selecției, grupul de beneficiari belgieni a cuprins 18 persoane, cel grec 12 iar beneficiarii români au fost 17. Echipele de profesioniști din cele trei țări au fost constituite pe criterii mulți-disciplinare (vezi tabelul). Belgia Grecia România

Asistent social – coordonare

Psiholog – coordonare, cercetare și raportare

Tutore pedagogic – evaluare pedagogică, elaborarea metodologiei de formare

Instructori – responsabilități în formare Psihiatru – coordonare, cercetare și raportare

Asistent social – asistentă vocațională, formare

Psiholog – elaborarea metodologiei de formare și evaluare

Instructori – responsabilități în formare Psihiatru – coordonare, cercetare și raportare

Psiholog – elaborarea metodologiei de formare și de evaluare, consiliere individuală și vocațională

Tutore pedagogic – responsabilități în dezvoltare curriculară și în formare

Asistent social – coordonare, elaborarea metodologiei de formare

Instructori – responsabilități în formare

Elaborarea programelor de formare și de reinserție – pentru programele de formare, opțiunea celor trei parteneri a fost una modulară. Propunerea inițială, aparținând partenerului belgian, a fost aceea a cinci module de formare, care să totalizeze 300 de ore (modulele proiect profesional; profilul clientului; tehnici de acompaniere; rețele; comunicare). Din această propunere au fost păstrate în final de către toți partenerii modulul proiect profesional (ce cuprinde informații și deprinderi necesare unei planificări individuale a reinserției), modulul client (care conține elemente minimale de psihopatologie necesare absolvenților formării în evaluarea membrilor din comunitățile lor pentru care vor servi ca modele și agenți de reinserție) și modulul tehnici de comunicare (adaptat de fiecare partener). Având în vedere caracteristicile beneficiarilor programului, echipa română a introdus că module suplimentare înaintea demarării formării

două module, unul inspirat din tehnicile cognitiv-comportamentale de ameliorare a comunicării și interacțiunii în grup și un al doilea, modulul pedagogic, responsabil pentru transmiterea unor cunoștințe elementare despre procesul educativ (menționăm că o parte dintre beneficiarii români au devenit instructori în cadrul unor ateliere ale Asociației „Armonia”). Modulele de formare propriu-zisă au fost îngemănate pentru fiecare partener cu aplicații practice în cadrul structurilor organizațiilor sau în structuri comunitare (acestea din urmă în cazul partenerilor greci).

Construirea unui instrumentar comun de evaluare – reuniunile mulți-naționale au dus la o armonizare bazată pe utilizarea unor instrumente comune schimbate între parteneri și pe acorduri clare în ceea ce privește etapele care trebuie urmărite în concretizarea proiectului. Instrumentele schimbate aveau, în principal, ca scop evaluarea funcționării sociale și a calității vieții (Scala de Autoevaluare a Adaptării Sociale – SAȘ-SR; Scala de Autoevaluare a Asertivității Rathus – RAS; Scala pentru Calitatea Subiectivă a Vieții Baker – Intagliata). Pentru evaluarea stimei de sine a fost adoptată o scală elaborată și propusă de echipa română. Documentele care se referă la recrutare și selecție, la elaborarea conținutului programei și evaluarea competențelor și satisfacției beneficiarilor în program au fost realizate printr-un acord comun între parteneri, și sunt constituite dintr-un set de chestionare de auto-evaluare.

Comunicarea rezultatelor, stabilirea unor direcții de viitor – rezultatele globale ale programului FORMINSER sunt încurajatoare. Evaluarea realizată de cele trei echipe dovedește o bună eficiență a intervențiilor și o reinserție profesională de calitate. Diferențele marcante între cele trei populații intrate în program (persoane cu statut precar și cu simptomatologie psihiatrică minimală pentru belgieni, persoane cu tulburări psihiatrice moderate și cu un nivel înalt de școlarizare pentru greci și persoane cu tulburări psihiatrice severe pentru echipa română) fac dificilă o comparație cantitativă între cele trei eșantioane. Din acest punct de vedere, rezultatele urmează să fie analizate separat pentru cei trei parteneri (vezi articolul următor).

După cum s-a specificat, programul FORMINSER este un proiect-pilot, rezultatele acestuia putându-se constitui ca posibile direcții de dezvoltare ale unor noi programe pentru partenerii implicați. Împărtășirea experienței și resurselor particulare între echipele naționale a dus la trasarea unor direcții de dezvoltare ulterioară. În particular, echipa română a beneficiat de o colaborare cu organizații similare din străinătate, cu o bogată experiență în domeniul

reabilitării vocaționale. Această colaborare pune în evidență posibilitatea organizării cu succes în țara noastră a unor servicii de formare și orientare vocațională pentru persoanele cu probleme severe de sănătate mentală.

CONCLUZII ȘI DISCUȚII

Programul FORMINSER s-a dovedit o experiență extrem de utilă pentru toți cei trei parteneri. Dintre aspectele pozitive ale acestei colaborări putem aminti:

Avantajele unei munci în echipă – prezenta unor profesioniști cu competente diverse, atât pe plan local cât și în cadrul reuniunilor multinaționale, a creat premisele unei abordări a beneficiarilor programelor dintr-o perspectivă centrată mai mult pe dezvoltarea de competente decât pe patologie (notăm aici, pe lângă psihiatru, psiholog și asistent social, prezenta tutorelui pedagogic, a cărui expertiză s-a dovedit deosebit de binevenită în desfășurarea programului).

Individualizarea intervențiilor – programul FORMINSER dovedește posibilitatea de realizare în cadrul unui demers metodologic comun a programelor de reabilitare vocațională pentru populații diferite de beneficiari. Aceasta se realizează printr-o individualizare a activităților atât la nivel de program, cât și la nivelul participanților. La nivel de beneficiar, individualizarea formării și centrarea pe nevoi și competente, concretizate printr-o adaptare curriculară, reprezintă probabil soluția cea mai eficientă.

Prezenta unei oferte diversificate de servicii de reabilitare – atât pentru partenerii belgieni și greci, cât și pentru echipa română, desfășurarea programului a beneficiat de ofertele de reabilitare psiho-socială puse la dispoziție de asociațiile partenere. În cazul lotului român, prezenta unei oferte de consiliere individuală, întâlnirile de grup și posibilitatea de a participa ca instructori în programele educative ale asociației „Armonia” s-au constituit în tot atâtea oportunități care au dus în final la succesul demersului.

Fezabilitatea programului – cadrele cultural și social de referință diferite ale populațiilor de beneficiari nu s-au constituit ca un impediment major în ceea ce privește succesul programului. Pentru contextul local, o astfel de observație prezintă un interes crescut, partenerul român având o serie de dificultăți în ceea ce privește cadrul legislativ național cu privire la reinserția vocațională a persoanelor cu probleme severe de sănătate mentală. Principalul obstacol de care s-a lovit echipa română este acela al incompatibilității statutului de pensionar de boală cu desfășurarea oricărei activități remunerate.

Bibliografie

1. Ciumăgeanu D., Ile L., Sturz O. (2000) Reabilitarea vocațională a persoanelor cu dizabilități psihice severe – o sinteză. *Revista Română de Psihiatrie*, 4: 177.
2. Ciumăgeanu D., Ile L., Sturz O., Lazzoni A., Ienciu M. (2000) Programul FORMINSER – evaluarea etapei de formare într-un program transnațional de reabilitare vocațională pentru persoane defavorizate, *Revista Română de Psihiatrie*, 4: 189.
3. Directoratul General de Educație și Cultură a Comisiei Europene, FORMINSER – Manual de bune practici, supus publicării.
4. Garcet M. (2000) Reabilitarea psiho-socială în Belgia. Experiență A.I.G.S. *Revista Română de Psihiatrie*, 4: 160.